

ԷԴՎԱՐԴ ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ

«ԼԻԳԱ ԻՆՇՈՒՐԱՆՍ» ԱՓԲԸ-ի Իրավաբանական
դեպարտամենտի պայմանագրաիրավական և
ապահովագրական գործունեության իրավական
սպասարկման բաժնի առաջատար մասնագետ
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի մագիստրոս

ՀՐԱՅՐ ԱՂԱՎԵԼՅԱՆ

«ՎԻՐՏՈՒՄ» փաստաբանական-հաշվապահական
ընկերության իրավաբան
ՀՀ փաստաբանական ակադեմիայի ունկնդիր

ԱԿՆՀԱՅՏ ԱՆՀԻՄՆ ՀԱՅՅԸ ՈՐՊԵՍ ԱՐԱԳԱՅՎԱԾ ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ ԿԻՐԱՌԵԼՈՒ ՀԻՄՔ

Հոդվածը նվիրված է ակնհայտ անհիմն հայցի ինստիտուտի ուսումնասիրությանը՝ որպես արագացված դատաքննություն կիրառելու իրավական հիմք: Վերլուծվում են ակնհայտ անհիմն հայցի հասկացությունը, դրա բնորոշ հատկանիշները և կիրառման դատավարական չափանիշները: Զննարկվում են դատարանի հայեցողական լիազորությունների սահմանները, կողմերի դատավարական իրավունքների ապահովման հարցերը և արագացված դատաքննության կիրառման ազդեցությունը արդար դատաքննության սկզբունքի վրա: Հոդվածում կատարվում են տեսական և գործնական մոտեցումների համադրական վերլուծություններ, որոնց հիման վրա ձևակերպվում են համապատասխան եզրահանգումներ:

Հիմնաբառեր՝ ակնհայտ անհիմն հայց, արագացված դատաքննություն, արդար դատաքննություն, փաստական հիմքի բավարարություն, ակնհայտ ոչ իրավաչափ պահանջ, դատավարական իրավունքի չարաշահում, արդարադատության արդյունավետություն, համեմատական դատավարական իրավունք, մեթոման հիմքեր:

Ներածություն

Քաղաքացիական դատավարության արդյունավետության ապահովումը և դատական համակարգի ծանրաբեռնվածության նվազեցումը ժամանակակից դատավարական իրավունքի կարևորագույն խնդիրներից են: Այդ համատեքստում առանձնահատուկ նշանակություն ունի արագացված դատաքննության ինստիտուտը, որի նպատակն է ապահովել ակնհայտորեն անհիմն կամ անհեռանկարային վեճերի արագ և արդյունավետ քննությունը՝ միաժամանակ պահպանելով արդար դատաքննության հիմնարար սկզբունքները: Գործնականում, սակայն, ակնհայտ անհիմն հայցի գնահատման չափանիշների ոչ բավարար հստակությունը հաճախ առաջացնում է իրավակիրառական խնդիրներ՝ կապված դատարանի հայեցողական լիազորությունների սահմանների և կողմերի դատավարական իրավունքների ապահովման հետ, ինչը պայմանավորում է թեմայի արդիականությունը:

Հոդվածի գիտական նորույթը պայմանավորված է ակնհայտ անհիմն հայցի՝ որպես արագացված դատաքննություն կիրառելու ինքնուրույն հիմքի, համակողմանի ուսումնասիրությամբ, ինչպես նաև դրա տեսական և գործնական կիրառության առանձնահատկությունների վերլուծությամբ: Հե-

տազոտության շրջանակում ուսումնասիրվում են ինչպես ներպետական իրավակարգավորումները, այնպես էլ դատական պրակտիկայում ձևավորված մոտեցումները:

Հոդվածի հիմնական նպատակն է բացահայտել ակնհայտ անհիմն հայցի էությունը, ուսումնասիրել դրա կիրառման դատավարական չափանիշները և գնահատել արագացված դատաքննության շրջանակներում դրա կիրառման ազդեցությունը արդար դատաքննության սկզբունքի ապահովման վրա:

Հոդվածի առաջին բաժնում ներկայացվում է ակնհայտ անհիմն հայցի հասկացությունը և դրա իրավական բնութագիրը: Երկրորդ բաժնում վերլուծվում են արագացված դատաքննության կիրառման դատավարական հիմքերը և պայմանները: Երրորդ բաժնում ուսումնասիրվում են դատական պրակտիկայում առաջացող խնդիրները և ձևավորվող իրավական մոտեցումները: Վերջին բաժնում ներկայացվում են հետազոտության արդյունքում ձևավորված եզրահանգումները:

Մեթոդաբանություն

Մույն հետազոտության շրջանակում կիրառվել են դոկտրինալ, համեմատական-իրավական և դատական պրակտիկայի վերլուծության մե-

թողներ: Դոկտորինալ մեթոդի կիրառմամբ ուսումնասիրվել են քաղաքացիական դատավարության տեսությանը վերաբերող գիտական աշխատություններ, մասնագիտական հոդվածներ և իրավաբանական գրականություն՝ ակնհայտ անհիմն հայցի և արագացված դատաքննության ինստիտուտների բովանդակությունը, իրավական բնույթը և գործառնության նշանակությունը բացահայտելու նպատակով:

Համեմատական-իրավական մեթոդը կիրառվել է տարբեր պետությունների իրավակարգավորումների և մոտեցումների համադրման միջոցով՝ պարզելու ակնհայտ անհիմն հայցի ինստիտուտի կիրառման առանձնահատկությունները և դրա ազդեցությունը դատավարական արդյունավետության ապահովման վրա: Ուսումնասիրվել են ինչպես ներպետական օրենսդրական կարգավորումները, այնպես էլ միջազգային փորձը և արտասահմանյան իրավական մոտեցումները:

Հետազոտության ընթացքում տվյալների հիմնական աղբյուր են հանդիսացել Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը, առնչվող այլ նորմատիվ իրավական ակտերը, դատական ակտերը, ինչպես նաև թեմային վերաբերող գիտական հրապարակումները և մասնագիտական գրականությունը: Դատական պրակտիկայի վերլուծության շրջանակում ուսումնասիրվել են արագացված դատաքննության կիրառման վերաբերյալ դատարանների կողմից ձևավորված մոտեցումները և իրավական հիմնավորումները:

Հավաքված տվյալները վերլուծվել են համակարգային և բովանդակային վերլուծության մեթոդներով՝ իրավական նորմերի փոխկապակցվածությունը, դրանց կիրառման գործնական խնդիրները և իրավակիրառ պրակտիկայում ձևավորված մոտեցումները բացահայտելու նպատակով:

Հետազոտություն

Արդի քաղաքացիական դատավարության զարգացման կարևորագույն միտումներից մեկը դատարանների ծանրաբեռնվածության թոթափումն է արհեստական, անհեռանկար վեճերից: Այս համատեքստում առանցքային նշանակություն է ստանում «ակնհայտ անհիմն հայցի» ինստիտուտը, որը Հայաստանի Հանրապետության դատավարական օրենսդրության մեջ ամրագրվել է որպես արագացված դատաքննություն կիրառելու ինքնուրույն և արդյունավետ հիմք:

Այս ինստիտուտի գործնական կիրառման և վերլուծության հիմնաքարը «ակնհայտ անհիմն հայց» եզրույթի ճշգրիտ իրավական մեկնաբանությունն է: «Հայցն ակնհայտորեն անհիմն է» ձևակերպման բառացի և տրամաբանական մեկնաբանությունը թույլ է տալիս այդպիսին համարել

այն հայցապահանջը, որի հիմքում ի սկզբանե դրված չեն իրավական առումով արժեքավորվող փաստական հանգամանքներ, կամ թեև դրված են նման հանգամանքներ, սակայն դրանք չեն հաստատվում և չեն կարող հաստատվել վերաբերելի ու թույլատրելի ապացույցներով:

Այլ կերպ ասած՝ հայցը պետք է համարել «ակնհայտ անհիմն» բոլոր այն դեպքերում, երբ հայցվորը դատարանին չի ներկայացրել իր պահանջը հիմնավորող ապացույցներ, և գործի օբյեկտիվ հանգամանքներից ակնհայտ է դառնում, որ պահանջը չի կարող հիմնավորվել որևէ այլ լրացուցիչ ապացույցով կամ հետազոտմամբ: Նման պայմաններում դատավարական ողջ գործիքակազմի (նախնական նիստեր, ապացույցների պահանջում, երկարատև դատաքննություն) գործարկումը վերածվում է ինքնանպատակ պրոցեսի, որը ոչ միայն խախտում է արդարադատության ողջամիտ ժամկետների պահանջը, այլև հանգեցնում է մյուս կողմի (պատասխանողի) իրավունքների անհարկի սահմանափակմանն ու դատական համակարգի ռեսուրսների անարդյունավետ վատնմանը:

«Ակնհայտ անհիմն հայց» հասկացությունը մեկնաբանելիս երբեմն հանդիպում է մոտեցում, որի համաձայն՝ հայցը պետք է համարել ակնհայտ անհիմն այն դեպքերում, երբ հայցվորը չի ներկայացրել հայցապահանջը հիմնավորող ապացույցներ, և այն չի կարող հիմնավորվել որևէ այլ ապացույցներով: Իրավական տեսանկյունից նման մեկնաբանությունը խնդրահարույց է, քանի որ մույնացնում է հայցի իրավական անբավարարությունը դրա փաստական կամ ապացուցողական չիմնավորվածության հետ:

Ակնհայտ անհիմն է համարվում այն հայցը, որի հիմքում ընկած փաստերը մույնիսկ ամբողջությամբ ճշմարիտ և ապացուցված համարելու դեպքում հայցվորը չի կարող հասնել իր պահանջի բավարարմանը՝ նյութաիրավական հիմքի բացակայության պատճառով: Արագացված դատաքննության փուլում որպես «գոտիչ» գործելիս դատարանը պետք է կանխավարկածաբար ճշմարիտ համարի հայցվորի մատնանշած փաստերը և ստուգի միայն դրանց իրավաբանական կենսունակությունը: Եթե դատարանն անցնում է ապացույցներ ներկայացված լինելու կամ չլինելու հարցի քննարկմանը, այն դուրս է գալիս հայցի նախնական գտման տիրույթից և մտնում գործի ըստ էության քննության, այսինքն՝ ապացույցների գնահատման դաշտ, ինչը պահանջում է լիարժեք դատաքննություն:

Ռուսաստանի Դաշնության դատավարական իրավունքում, մասնավորապես՝ քաղաքացիական և արբիտրաժային դատավարության օրենսգրքերում, «ակնհայտ անհիմն հայցը» որպես արագացված կամ պարզեցված դատաքննության հիմք ուղակիորեն ամրագրված չէ: Այս ինստիտուտի կի-

րառությունը և ընկալումը Ռ-Դ իրավական համակարգում ունի այլ տրամաբանություն, որը բացահայտվում է ինչպես օրենսդրական կարգավորումների, այնպես էլ գիտական դոկտրինի ուսումնասիրության արդյունքում³:

Ակնհայտ անհիմն հայցերի դեմ պայքարելու համար Ռ-Դ օրենսդրությունը կիրառում է այլ, սակայն խիստ սահմանափակ մեխանիզմներ: Մասնավորապես, դատավորը կարող է մերժել հայցադիմումի ընդունումը Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 134-րդ հոդվածի հիման վրա⁴, եթե հայցը ներկայացվել է այնպիսի անձի կողմից, ում իրավունքները ակնհայտորեն չեն խախտվել: Սակայն սա նեղ հիմք է և միշտ չէ, որ ծածկում է հայցերի ակնհայտ անհիմն լինելու բոլոր դեպքերը: Մեկ այլ եղանակ է մնան հայցերի ներկայացումը որպես դատավարական իրավունքի չարաշահում դիտարկելը, որի դեպքում կիրառվող սանկցիան տվորաբար հանգում է միայն դատական ծախսերի անբարենպաստ բաշխմանը ի վնաս անբարեխիղճ հայցվորի, այլ ոչ թե գործի արագացված քննությանն ու մերժմանը:

Ռուսական իրավաբանական գիտության մեջ օրենսդրական այս բացը ենթարկվում է խիստ քննադատության, քանի որ դատարանները գերծանրաբեռնված են արհեստական և հեռանկար չունեցող հայցերով, որոնք դատավորները ստիպված են քննել ընդհանուր, տևական ընթացակարգով: Գիտնական Մ.Ա. Ջինկովսկին իր աշխատություններում հստակ արձանագրում է, որ դատարաններին այլ բան չի մնում, քան ընդունել և ըստ էության քննել մնան հայցերն ու դիմումները: Որպես լուծում՝ նա առաջարկում է ներդնել «դատավարական գոհչներ» և նախատեսել պատասխանատվություն մնան արհեստական վեճեր հարուցելու համար:

Իր հերթին, Ա.Վ. Յուդինը քաղաքացիական դատավարությունում դատավարական իրավունքների չարաշահմանը նվիրված իր ուսումնասիրություններում նշում է, որ զրոյական հեռանկարով հայց ներկայացնելը դատավարական ահաբեկչության կամ շոքեման ձև է, իսկ ռուսական օրենսդրության գլխավոր թերությունն այն է, որ դատավորը չունի գործիք՝ մնան գործերով արագ վճիռ կայացնելու համար՝ ստիպված լինելով անցնել ապացույցների հետազոտման ողջ ծանր ընթացակարգով: Այլ հեղինակներ, ինչպիսին է Ի.Վ. Ռեշետնիկովան, բարձրաձայնում են անգլո-ամերիկյան փորձի ներդրման անհրաժեշտությունը՝ ընդգծելով, որ պարզեցված վարույթը պետք է կիրառելի դառնա նաև այն դեպքերում, երբ հայցն ինքնին հիմնագուրկ է և ակնհայտորեն ենթակա է մերժման:

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների դաշնային դատավարական իրավունքում ակնհայտ անհիմն կամ անհեռանկար հայցերի գտման գլխավոր գործիքը ԱՄՆ Քաղաքացիական դատավարության

դաշնային կանոնների (Federal Rules of Civil Procedure - FRCP) 12-րդ կանոնի (b) մասի 6-րդ կետն է (Rule 12(b)(6))⁵: Այս նորմը դատարանին լիազորում է մերժել հայցը՝ «այնպիսի պահանջ ձևակերպելու ձախողման հիմքով, որի բավարարման իրավական հիմքերը ակնհայտորեն բացակայում են»: Այս ինստիտուտի կիրառման շրջանակներում դատարանը պարտավոր չէ ապացույցներ հետազոտել, այլ հայցում ներկայացված բոլոր փաստական պնդումները կանխավարկածաբար ընդունում է որպես ճշմարիտ և գնահատում է բացառապես դրանց իրավաբանական բավարարությունը: Այս մոտեցումը հիմնարար և հեղափոխական զարգացում ապրեց ԱՄՆ Գերագույն դատարանի երկու նախադեպային որոշումներով, որոնք իրավագիտության մեջ հայտնի են որպես «Twombly-Iqbal ստանդարտ» անունով: Մասնավորապես՝ «Bell Atlantic Corp. v. Twombly» (550 U.S. 544, 2007 թ.) և «Ashcroft v. Iqbal» (556 U.S. 662, 2009 թ.) գործերով ԱՄՆ Գերագույն դատարանը ձևավորեց «հավանականության ստանդարտը» (plausibility standard)⁶:

Գերագույն դատարանն արձանագրեց, որ դատավարությունը չի կարող տեղափոխվել ապացույցների հավաքագրման և հետազոտման ծանրաբեռնված փուլ (discovery), եթե ներկայացված պահանջը, անգամ փաստերի ճշմարտացիության պայմաններում, իրավաբանորեն կենսունակ ու տրամաբանորեն հավանական չէ: Ըստ այդմ՝ ԱՄՆ իրավունքն ուղղակիորեն պահանջում է, որ հայցվորը ոչ միայն պարզապես վկայակոչի օրենքը, այլև ներկայացնի բավարար փաստական հիմքեր, որոնց ճշմարտացիության կանխավարկածի դեպքում պահանջը կունենա գոյության իրավունք:

Մայրցամաքային Եվրոպայում, մասնավորապես գերմանական դատավարական տեսության մեջ, այս նույն գաղափարը խարսխված է «Schlüssigkeit der Klage» (հայցի տրամաբանական և իրավական հիմնավորվածություն) հասկացության վրա: Գերմանիայի Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի (Zivilprozessordnung - ZPO) տրամաբանության համաձայն և գերմանական դոկտրինայով աշխատություններում (մասնավորապես՝ Ռոզենբերգի, Շվաբի և Գոտվալդի «Zivilprozessrecht» դասագրքերում) արձանագրվում է հայցվորի՝ իր պահանջը փաստարկելու բեռը (Substantiierungspflicht): Ըստ այս մոտեցման՝ հայցը համարվում է իրավաբանորեն ոչ բավարար (unschlüssig), եթե հայցվորի կողմից ներկայացված փաստերը, անգամ դրանք անվերապահորեն ճշմարիտ ընդունելու դեպքում, չեն առաջացնում նյութաիրավական պահանջի իրավունք: Այսինքն, բացակայում է հայցվորի նշած փաստերի և նրա վկայակոչած նյութական իրավունքի նորմի միջև անհրաժեշտ տրամաբանական-իրավական կա-

պը¹⁰ :

Գերմանական իրավունքում այս ինստիտուտը դիտարկվում է որպես դատավարական տնտեսվարության և արդյունավետ արդարադատության սկզբունքի ուղղակի դրսևորում: Դատարանը պարտավոր չէ և իրավունք էլ չունի լիարժեք ապացուցողական գործընթաց և դատաքննություն իրականացնել մի պահանջի վերաբերյալ, որի իրավական անբավարարությունը և անհեռանկարությունը երևում են հենց սկզբնական փաստական հիմքից:

Ֆրանսիական քաղաքացիական դատավարության համակարգում ևս գործում են նմանօրինակ մեխանիզմներ, սակայն այստեղ շեշտադրումն ավելի շատ կատարվում է դատարանի մատչելիության իրավունքի պահպանման վրա: Ֆրանսիայի Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում (Code de procédure civile) և ֆրանսիական դոկտրինում ընդունված են «demande manifestement mal fondée» (ակնհայտորեն անհիմն պահանջ) կամ «manifestement irrecevable» (ակնհայտորեն անընդունելի պահանջ) հայեցակարգերը¹¹:

Օրենսգրքի մի շարք դրույթներ, մասնավորապես գործը նախապատրաստող դատավորի (juge de la mise en état) լիազորություններին և գործի վարույթը բացառող առարկություններին (fins de non-recevoir - հոդված 122) վերաբերող կարգավորումները թույլ են տալիս դատարանին վաղ փուլում մերժել այն հայցերը, որոնց անհիմն լինելն ակնհայտ է: Ավելին, Ֆրանսիական օրենսգրքի 32-1 հոդվածը հատուկ սահմանում է քաղաքացիական տուգանքներ (amende civile) դատավարական իրավունքները չարաշահելու և ակնհայտ անհիմն դատավարություններ հրահրելու (procédure abusive) համար: Միևնույն ժամանակ, ֆրանսիական իրավական տեսությունը (օրինակ՝ Մերժ Գինշարի և այլոց աշխատություններում) խիստ ընդգծում է այն սահմանազիծը, որ նման լիազորությունը պետք է կիրառվի խիստ զգուշությամբ: Այն չպետք է վերածվի ապացույցների խորքային գնահատման նախնական փուլում, քանի որ հակառակ դեպքում վտանգվում է անձի՝ դատարան դիմելու հիմնարար իրավունքը (accès au juge), որը պաշտպանված է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով¹²:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի համաձայն՝ «1. Գործին մասնակցող անձանց, վկաներին, փորձագետին կամ մասնագետին հարցաքննելու, ապացույցը գտնվելու վայրում հետազոտելու կամ դատական հանձնարարություններ տալու անհրաժեշտության բացակայության դեպքում առաջին ատյանի դատարանն իրավունք ունի կիրառելու արագացված դատաքննություն, եթե՝ 8)

հայցն ակնհայտ անհիմն է, եթե դրանում ձևակերպված հայցապահանջն ակնհայտորեն ոչ իրավաչափ է (ակնհայտորեն ենթակա է մերժման՝ անկախ դրա հիմքում դրված փաստերից) կամ հայցվորի կողմից դրա հիմքում դրված փաստերի հիման վրա ակնհայտորեն ենթակա է մերժման կամ ներկայացվել է ոչ պատշաճ հայցվորի կողմից կամ ոչ պատշաճ պատասխանողի դեմ (այսուհետ՝ ակնհայտ անհիմն հայց):

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի¹³ 303-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի մեկնաբանությունից բխում է, որ հայցն ակնհայտ անհիմն գնահատելու և ըստ այդմ՝ արագացված դատաքննություն կիրառելու համար պետք է առկա լինեն հետևյալ վավերապայմաններից որևէ մեկը.

1. Հայցում ձևակերպված հայցապահանջն ակնհայտորեն ոչ իրավաչափ է (ակնհայտորեն ենթակա է մերժման՝ անկախ դրա հիմքում դրված փաստերից,

2. հայցվորի կողմից դրա հիմքում դրված փաստերի հիման վրա ակնհայտորեն ենթակա է մերժման,

3. ներկայացվել է ոչ պատշաճ հայցվորի կողմից կամ ոչ պատշաճ պատասխանողի դեմ:

Ցանկանում ենք հերթով առանձին առանձին քննարկման առարկա դարձնել հայցը ակնհայտ անհիմն համարելու ինքնուրույն պայմանները:

Հայցն ակնհայտ անհիմն է, եթե դրանում ձևակերպված հայցապահանջն ակնհայտորեն ոչ իրավաչափ է (ակնհայտորեն ենթակա է մերժման՝ անկախ դրա հիմքում դրված փաստերից):

Սույն հիմքը մեկնաբանվում է որպես հայցի գնահատման գուտ իրավական ֆիլտր՝ առանց փաստերի քննության անցնելու: Այս հիմքի բովանդակությունը նշանակում է, որ դատարանը գնահատում է միայն հայցապահանջի իրավական թույլատրելիությունը: Եթե հայցի պահանջը, իր ձևակերպմամբ, այնպիսին է, որ նույնիսկ բոլոր ներկայացված փաստերի հաստատման դեպքում իրավական պաշտպանություն չի կարող առաջացնել, ապա այն համարվում է ակնհայտ անհիմն: Այստեղ առանցքայինն այն է, որ դատարանը փաստերը չի վիճարկում և ապացույցներ չի գնահատում, քանի որ վեճը լուծելի չէ նույնիսկ առավել բարենպաստ փաստական սցենարի պայմաններում: Այս հիմքի կիրառման դեպքում դատարանի միջամտությունը սահմանափակվում է հայցապահանջի իրավական բնույթի ստուգմամբ, և եթե պարզվում է, որ այն սկզբունքորեն չի կարող բավարարվել, հայցը մերժվում է առանց ըստ էության դատաքննության: Նպատակը դատական համակարգի պաշտպանությունն է այնպիսի գործերից, որոնք իրավական արդյունք չեն կարող ունենալ և միայն ծանրաբեռնում են դատավարական գործընթացը: Այսինքն՝ այստեղ վճռորոշը ոչ թե փաստերի

հաստատված կամ վիճարկելի լինելն է, այլ հայցապահանջի իրավական անբույլատրելիությունը՝ դրա բովանդակային անհամատեղելիությունը իրավունքի նորմատիվ համակարգի հետ: «Ակնհայտորեն ենթակա է մերժման» ձևակերպումը ենթադրում է, որ հայցի անընդունելիությունը պետք է բխի անմիջականորեն իրավական կարգավորումներից կամ իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներից՝ առանց բարդ փաստական քննության կամ իրավական մեկնաբանության խորքային անհրաժեշտության: Այդպիսի իրավիճակներում դատարանը փաստացի իրականացնում է ոչ թե վեճի ըստ էության լուծում, այլ նախնական իրավական գտում՝ պարզելու, թե արդյոք ներկայացված պահանջը ընդհանրապես կարող է հանդիսանալ դատական պաշտպանության առարկա:

Կոտայքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը ԿԴ-3/0936/02/18 քաղաքացիական գործով¹⁴ անհրաժեշտ է համարել նշել, որ հակընդդեմ հայցի առարկայի հստակ ձևակերպումը հանդիսանում է դատավարության հետագա ընթացքի և դրա շարունակման համար էական նախապայման: Սույն գործով հակընդդեմ հայցվորը, չնայած դատարանի կողմից տրված պարզաբանումներին, չի հստակեցրել իր պահանջը վերաբերյալ դատարանի կողմից սահմանված շրջանակներում և շարունակել է այն ձևակերպել իրավաբանորեն գոյություն չունեցող բաժնետասի նկատմամբ: Ուստի, հայցի առարկայի ոչ պատշաճ ձևակերպման պայմաններում դատարանը գրկված է գործը նյութական իրավունքի տեսանկյունից քննելու հնարավորությունից: Նման պայմաններում դատարանը գտել է, որ ներկայացված հակընդդեմ հայցը ենթակա է մերժման անկախ դրա հիմքում դրված փաստերից, քանի որ անգամ դրանց հաստատման դեպքում պահանջը չի կարող բավարարվել՝ դրա իրավական անհնարինության պատճառով: Ուստի հակընդդեմ հայցը ակնհայտ անհիմն է և մերժման ենթակա:

Այսպիսով՝ «ակնհայտ անհիմն» հայցը ենթակա է մերժման այն դեպքում, երբ դրա պահանջը նույնիսկ բոլոր փաստերի հաստատման պարագայում իրավականորեն չի կարող բավարարվել: Այս դեպքում դատարանը չի գնահատում ապացույցները, այլ կատարում է միայն հայցապահանջի իրավական թույլատրելիության ստուգում՝ պարզելով, որ այն սկզբունքորեն դուրս է դատական պաշտպանության առարկայից: Նման իրավիճակում, հայցի անորոշ և իրավաբանորեն անհնար ձևակերպումը դարձնում է այն ակնհայտ անհիմն, ուստի այն մերժվում է առանց ըստ էության քննության:

Հալոն ակնհայտ անհիմն է, եթե հայցվորի կողմից դրա հիմքում դրված փաստերի հիման վրա ակնհայտորեն ենթակա է մերժման:

Սույն հիմքը վերաբերում է այն իրավիճակներին,

երբ հայցապահանջը տեսականորեն իրավաչափ և թույլատրելի է, սակայն հենց հայցվորի ներկայացրած փաստերը բավարար չեն այդ պահանջը հիմնավորելու համար: Այս դեպքում դատարանը պայմանականորեն ընդունում է հայցվորի փաստերը որպես ճիշտ, բայց արձանագրում է, որ նույնիսկ այդ փաստերի հաստատման պարագայում պահանջվող իրավական հետևանքը չի առաջանում: Այստեղ գնահատման առարկան ոչ թե պահանջի իրավական գոյությունն է, այլ ներկայացված փաստակազմի իրավական բավարարությունը: Տվյալ հիմքի էությունը կայանում է նրանում, որ հայցվորի ներկայացրած փաստակազմի և պահանջվող իրավական հետևանքի միջև բացակայում է անհրաժեշտ նյութաիրավական կապը: Այսինքն՝ նույնիսկ եթե հայցվորի կողմից ներկայացված բոլոր հանգամանքները հաստատվեն, դրանք միևնույն է բավարար չեն համապատասխան սուբյեկտիվ իրավունքի խախտում, պարտավորության առաջացում կամ պատասխանատվության հիմք ձևավորելու համար: Հետևաբար, դատական պաշտպանություն տրամադրելու իրավական նախադրյալները բացակայում են ոչ թե ապացուցման ձախողման, այլ **ներկայացված փաստերի իրավական անբավարարության պատճառով:**

Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը ՍԴ-2/0403/02/21 քաղաքացիական գործով¹⁵ նշել է, որ օրենսդիրը սահմանել է հայցն ակնհայտ անհիմն որակելու մի քանի դեպքեր, որոնցից մեկն էլ այն է, երբ հայցվորի կողմից դրա հիմքում դրված փաստերի հիման վրա ակնհայտորեն ենթակա է մերժման:

Ընդ որում, այս նորմի լեզվատրամաբանական մեկնաբանմամբ Դատարանն արձանագրում է, որ հայցն ակնհայտորեն ենթակա է մերժման, եթե պահանջի հիմքում ընկած փաստերի հետ իրավահարաբերությունը կարգավորող նյութաիրավական նորմը չի կապում այն հետևանքի առաջացումը, որպիսին ակնկալում է հայցվորը ներկայացված պահանջով և նույնիսկ վկայակոչված փաստերի հաստատման դեպքում բացակայում է հայցի բավարարման իրավաչափ հնարավորությունը:

Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քաղաքացիական դատարանը ԵԴ-51819/02/22 քաղաքացիական գործով¹⁶ նշել է, որ վիճարկվող թիվ V09-014424 վարկային պայմանագիրը, առանց Քնարիկ Գրիգորյանի գիտության, կնքված լինելու, ստորագրությունը կեղծ լինելու, այսինքն՝ պայմանագրի էական պայմանների շուրջ համաձայնությունը բացակայելու հետ կապված, Դատարանն արձանագրում է, որ դրանց հաստատումը որևէ կերպ չի կարող հանգեցնել հայցվորի կողմից ակնկալվող իրավական հետևանքին, քանի որ դրանք չեն հանդիսանում գործարքի անվավերությանը հանգեցնող, այն է՝

գործարքը կնքելու գործընթացում գործարքի բովանդակությանը ներկայացվող օրենքի և այլ իրավական ակտերի պահանջների անհամապատասխանությանը վերաբերող, հանգամանքներ, ավելին՝ դրանց հաստատումը կարող է հանգեցնել ոչ թե գործարքի անվավերությանը, այլ գործարքը չկնքված լինելուն: Արդյունքում՝ Դատարանը փաստում է, որ հայցվորի կողմից հայցի հիմքում դրված փաստական հիմքերի հիման վրա հայցն ակնհայտորեն ենթակա է մերժման: Ամփոփելով վերոգրյալը՝ Դատարանը եզրահանգում է, որ հայցն ակնհայտ անհիմն է և ենթակա է մերժման:

Հայցն ակնհայտ անհիմն է, եթե ներկայացվել է ոչ պատշաճ հայցվորի կողմից:

ՀՀ Սահմանադրության՝ 61-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունք»:

Բարձր Դատարանը ՍԴՈ-719 գործով՝ արձանագրել է, որ անձի դատական պաշտպանությունը ենթադրում է, մի դեպքում, օրենսդրի պարտականությունը՝ լիարժեք դատական պաշտպանության հնարավորություն և մեխանիզմներ ամրագրել օրենքներում, մյուս կողմից, իրավակիրառողի պարտականությունը՝ առանց բացառությունների քննարկման ընդունել անձանց՝ օրինական կարգով իրենց ուղղված դիմումները, որոնցով նրանք հայցում են իրավական պաշտպանություն իրենց իրավունքների ենթադրյալ խախտումներից:

Բարձր Դատարանը ՍԴՈ-747 գործով՝ արձանագրել է, որ անձի դատական պաշտպանության իրավունքի իրացման անհրաժեշտություն ծագում է այն դեպքում, երբ նա խնդիր ունի վերականգնելու իր ենթադրյալ խախտված իրավունքները: Սահմանադրական այս դրույթի հիմքում ընկած է այն տրամաբանությունը, որ յուրաքանչյուր դեպքում անձն իր՝ դատարան դիմելու իրավունքը կարող է իրացնել միայն այն դեպքում, երբ տվյալ գործի առնչությամբ ունի իրավական շահագրգռվածություն:

Բարձր Դատարանը ՍԴՈ-906 գործով՝ արձանագրել է, որ բոլոր դեպքերում ընդհանուր կանոնն այն է, որ դատարան դիմելու իրավունքը վերապահված է կոնկրետ այն անձին, ում իրավունքները խախտվել են, կամ առկա է նրա իրավունքների խախտման վտանգ:

Անձը կարող է դիմել դատական պաշտպանության, եթե ունի «իրական (ռեալ)» իրավունքներ: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր նախադեպային որոշումներում անդրադառնալով այս հարցին նշել է, որ վեճը պետք է լինի իրական և իր բնույթով՝ լուրջ: Վեճը չի կարող կապված լինել անձի քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների հետ աննշան կամ հեռավա կերպով, այլ հենց այդ իրավունքները և պար-

տականությունները պետք է կազմեն հայցի առարկան, և վեճի հնարավոր լուծումը պետք է վճռական և ուղղակի նշանակություն և ազդեցություն ունենա պաշտպանվող իրավունքների և ազատությունների վրա²¹:

ՀՀ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով դիմելու դատարան՝ Սահմանադրությամբ, օրենքներով և այլ իրավական ակտերով սահմանված կամ պայմանագրով նախատեսված իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության համար»:

ՀՀ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 34-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Հայցվորը գործին մասնակցող այն անձն է, որն իր կամ օրենքով նախատեսված դեպքերում այլ անձի իրավունքների պաշտպանության նպատակով հայցադիմում է ներկայացրել առաջին ատյանի դատարան»:

Ցանկանում ենք նշել, որ Հայցվորը որպես գործին մասնակցող անձ պետք է գործի ելքում ունենա իրավաբանական՝ նյութաիրավական և դատավարական շահ: «Հայցվոր» բառն առաջացացել է «հայցել», «պաշտպանություն հայցել» բառերից: Խախտված/վիճելի իրավունքը Հայցվորին պետք է պատկանի դատարան դիմելիս: Օրենսդիրը որպես ակնհայտ անհիմն հայց համարվելու հիմք կիրառել է ոչ պատշաճ հայցվորի կողմից ներկայացված լինելու փաստը: «Ոչ պատշաճ» դատավարական եզրույթը վերաբերում է Հայցվորի դատավարական դրությանը, նրան, երբ Հայցվորը տվյալ գործով իրականում կողմ չէ, կողմն ուրիշ անձ է: Այլ կերպ ասած՝ Հայցվորը ոչ պատշաճ է, քանի որ չունի պատասխանողին նման պահանջ ներկայացնելու իրավունք: Ոչ պատշաճ հայցվոր է այն անձը, ով քաղաքացիական գործի քննությանն է մասնակցում՝ չունենալով իրավական հիմքեր պատասխանողին ներկայացնել հայցադիմումում առկա նյութաիրավական պահանջը²²:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը ԵԱԶԳ/1494/02/10 քաղաքացիական գործով՝ գտնում է, որ շահագրգռվածությունը դատարան ներկայացված որևէ պահանջի քննության նախապայման է, ուստի դատարանը պետք է պարզի բոլոր քննվող գործերով հայցվորի շահագրգռվածության հարցը: Դատարան դիմելով՝ հայցվորը պետք է հիմնավորի, իսկ դատարանը՝ պարզի

1. Հայցվորի որ իրավունքներն են իրականում խախտվել և ինչ անբարենպաստ հետևանքների են հանգեցրել այդ խախտումները,

2. Ներկայացված հայցի նպատակը արդյոք իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունն ու վերականգնումն է, և հնարավոր է արդյոք ընտրված միջոցով պաշտպանել կամ վերականգ-

նել հայցվորի իրավունքները (կամ, համապատասխան դեպքերում, նրան պատճառված վնասը փոխհատուցել):

Հայցվորն իրավունք ունի դատարան դիմելու իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության և վերականգման համար: Հայցվորների շահագրգռվածության բացակայության բացահայտումը բավարար իրավական հիմք է հայցն ակնհայտ անհիմն համարելու և մերժելու համար:

Վճռաբեկ դատարանն անհիմն է համարում փաստարկն առ այն, որ արագացված դատաքննության կիրառմամբ առաջին ատյանի դատարանը հայցվորներին զրկել է հավասարության և մրցակցության պայմաններում արդար դատաքննության իրավունքից, քանի որ արագացված դատաքննությունն օրենքով նախատեսված դեպքերում անձանց անորոշ շրջանակի նկատմամբ կիրառելու համար ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված դատավարական ինստիտուտ է և որպես հետևանք, ոչ մի կերպ ինքնին չի կարող խանգարել արդար դատաքննության և կողմերի այլ իրավունքների ապահովմանը:

ՀՀ Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը ՇԴ/9153/02/23 քաղաքացիական գործով²⁵ նշել է, որ հայցն ակնհայտ անհիմն է, քանի որ հայցվորը ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքին համապատասխան չի հանդիսանում պատշաճ հայցվոր, այսինքն՝ վերջինիս կողմից Դատարան ներկայացված պահանջները որևէ կերպ կապված չեն իր՝ գոյություն ունեցող իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության և վերականգման հետ:

Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քաղաքացիական դատարանը ԵԴ-2/37278/02/23 քաղաքացիական գործով նշել է²⁶ ինչ վերաբերում է ոչ պատշաճ հայցվորի կողմից հայցի հարուցմանը (ակտիվ լեգիտիմություն), ապա վերջինս, չհանդիսանալով ներկայացված պահանջի ելքում իրավական շահագրգռվածություն ունեցող իրավահարաբերության կողմ, դուրս է գտնվում այդ հարաբերությունը կարգավորող իրավական կառուցակարգից: Այսինքն՝ ոչ պատշաճ հայցվորի կողմից ներկայացված հայցը համարվում է ակնհայտ անհիմն և ենթակա է մերժման:

Հայցն ակնհայտ անհիմն է, եթե ներկայացվել է ոչ պատշաճ պատասխանողի դեմ:

Սույն հիմքը վերաբերում է այն դեպքերին, երբ հայցապահանջն ուղղված է այն անձի դեմ, որը տվյալ նյութաիրավական հարաբերության շրջանակում չի հանդիսանում վիճարկվող պարտականության կրողը կամ ենթադրյալ խախտման համար պատասխանատու սուբյեկտը: Այս պարագայում դատարանը գնահատում է, թե արդյոք ներկայացված պահանջի և պատասխանողի միջև առկա է

այնպիսի նյութաիրավական կապ, որի պայմաններում վերջինիս նկատմամբ կարող էր առաջանալ հայցվորի պահանջած իրավական հետևանքը: Ոչ պատշաճ պատասխանող է այն անձը, որի նկատմամբ ներկայացված պահանջը նյութաիրավական տեսանկյունից չի կարող բավարարվել, քանի որ վերջինս տվյալ իրավահարաբերության սուբյեկտ չէ կամ չունի այն պարտականությունը, որի կատարման կամ խախտման հիմքով ներկայացվել է հայցը: Այսինքն՝ նույնիսկ եթե հայցվորի կողմից ներկայացված բոլոր փաստերը հաստատվեն, հայցը չի կարող բավարարվել հենց այն պատճառով, որ պահանջն ուղղված չէ պատշաճ պատասխանողի դեմ:

ՀՀ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 167-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի համաձայն՝ 1. Առաջին ատյանի դատարանը նախնական դատական նիստի ընթացքում՝ **պարզում է դատավարության մասնակիցների կազմը, լուծում է գործի քննությանն այլ անձանց ներգրավելու հարցը:**

ՀՀ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 172-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Դատարանը, մինչև նախնական դատական նիստի ավարտը պարզելով, որ հայցը հարուցվել է ոչ այն անձի դեմ, որը պետք է պատասխանի այդ հայցով, կարող է **հայցվորի համաձայնությամբ թույլ տալ, որ պատասխանողը փոխարինվի պատշաճ պատասխանողով:**

Վերոնշյալ նորմերի համադրումից պարզ է դառնում, որ օրենսդիրը հնարավորություն է ընձեռել դատարանին հայցվորի համաձայնության ոչ պատշաճ պատասխանողին փոխարինել պատշաճով:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը ԵԱԴԴ/4336/02/15 քաղաքացիական գործով՝ արձանագրել է, որ դատաքննությանն նախապատրաստելու փուլի կարևորագույն խնդիրներից մեկն են համարել և համարում դատարանի կողմից դատավարության մասնակիցների կազմը պարզելը և գործի քննությանն այլ անձանց ներգրավելու հարցը լուծելը, որը ենթադրում է մասնակցության դեպքում ոչ պատշաճ պատասխանողի փոխարինում: Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հաշվի առնելով գործը դատաքննության նախապատրաստելու՝ որպես քաղաքացիական դատավարության ինքնուրույն փուլի հիմնական խնդիրները, Դատարանը, **անկախ գործին մասնակցող անձանց կողմից ցուցաբերած նախաձեռնության, պետք է պատշաճ կերպով պարզեր գործին մասնակցող անձանց և դատավարության այլ մասնակիցների կազմը, գործի քննությանն այլ անձանց ներգրավելու և ոչ պատշաճ պատասխանողին պատշաճ պատասխանողով փոխարինելու հարցերը, որպիսի գործողությունները Դատարանի կող-**

մից պատշաճ չեն իրականացվել, և որպիսի հանգամանքն էլ անտեսվել է Վերաքննիչ դատարանի կողմից:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ դիրքորոշումից բխում է, որ դատարանը տեսնելով, որ պատասխանողը ոչ պատշաճ է, պետք է քննարկման առարկա դարձնի այդ հարցը՝ անկախ հայցվորի կողմից ցուցաբերած նախաձեռնության:

ՀՀ Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը ԳԴ/0702/02/23 քաղաքացիական գործով²⁸ արձանագրել է, որ դատարանը կրում է հայցադիմումի հիմքերի և առարկայի շրջանակներում քաղաքացիական գործը հարուցելու և քննելու պարտականություն, սակայն այն դեպքում, երբ դատարանը պարզում է, որ հայցը հարուցվել է ոչ այն անձի դեմ, որը պետք է պատասխանի այդ հայցով, կարող է հայցվորի համաձայնությամբ թույլ տալ, որ պատասխանողը փոխարինվի պատշաճ պատասխանողով, իսկ նման համաձայնության բացակայության դեպքում ոչ պատշաճ պատասխանողի դեմ ներկայացված հայցը ենթակա մերժման՝ արագացված դատաքննության կիրառմամբ և ակնհայտ անհիմն լինելու հիմքով:

Վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումների համադրումից պարզ է դառնում, որ ոչ պատշաճ պատասխանողի հարցը դատարանը պետք է քննարկի հայցվորի հետ գործի քննության նախապատրաստության փուլում: Հայցվորի համաձայնությամբ ոչ պատշաճ պատասխանողը կարող է փոխարինվել պատշաճով, իսկ համաձայնության բացակայության դեպքում դատարանը կարող է կիրառել արագացված դատաքննություն և հայցը մերժել ակնհայտ անհիմն լինելու հիմքով:

Եզրակացություն

1. Ակնհայտ անհիմն հայցի ինստիտուտը, որպես արագացված դատաքննություն կիրառելու ինքնուրույն հիմք քաղաքացիական դատավարության կարևոր և արդյունավետ մեխանիզմ է: Այն թույլ է տալիս բացառել ի սկզբանե նյութաիրավական կամ դատավարական հիմքերից զուրկ վեճերը՝ կանխելով դատավարական իրավունքի չարաշահումը և ապահովելով արդարադատության ռեսուրսների արդյունավետ բաշխում:

2. Հայցապահանջը ակնհայտորեն ոչ իրավաչափ լինելու հիմքով «ակնհայտ անհիմն» հայցը ենթակա է մերժման այն դեպքում, երբ դրա պահանջը նույնիսկ բոլոր փաստերի հաստատման պարագայում իրավականորեն չի կարող բավարարվել: Այս դեպքում դատարանը չի գնահատում ապացույցները, այլ կատարում է միայն հայցապահանջի իրավական թույլատրելիության ստուգում՝ պարզելով, որ այն սկզբունքորեն դուրս է դատական պաշտպանության առարկայից: Նման իրավիճակում, հայցի անորոշ և իրավաբանորեն անհնար ձևակեր-

պումը դարձնում է այն ակնհայտ անհիմն, ուստի այն մերժվում է առանց ըստ էության քննության:

3. Հայցվորի կողմից դրա հիմքում դրված փաստերի հիման վրա ակնհայտորեն մերժման ենթակա լինելու հիմքով հայցը համարվում է ակնհայտ անհիմն այն դեպքում, երբ հայցվորի ներկայացրած փաստական հանգամանքները, նույնիսկ դրանց ամբողջական հաստատման պարագայում, չեն ձևավորում հայցի բավարարման համար անհրաժեշտ նյութաիրավական նախադրյալներ: Այս դեպքում դատարանը ելնում է հայցվորի իսկ վկայակոչած փաստերից և գնահատում է, թե արդյոք դրանք կարող են առաջացնել պահանջվող իրավական հետևանք: Եթե օրենքը տվյալ փաստերի հետ չի կապում հայցվորի պահանջած իրավական արդյունքի առաջացումը, ապա հայցը ենթակա է մերժման՝ որպես ակնհայտ անհիմն:

4. Ոչ պատշաճ հայցվորի կողմից ներկայացված հայցը համարվում է ակնհայտ անհիմն, քանի որ հայցվորը տվյալ իրավահարաբերության շրջանակում չունի պաշտպանման ենթակա սուբյեկտիվ իրավունք կամ իրավական շահագրգռվածություն: Դատարան դիմելու իրավունքը պատկանում է այն անձին, որի իրավունքները խախտվել են կամ առկա է դրանց խախտման իրական վտանգ, ուստի իրավական շահի բացակայությունը բացառում է նաև դատական պաշտպանության հնարավորությունը: Հետևաբար, եթե ներկայացված պահանջը կապված չէ հայցվորի սեփական իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության հետ, ապա հայցը ենթակա է մերժման՝ որպես ակնհայտ անհիմն:

5. Ոչ պատշաճ պատասխանողի դեմ ներկայացված հայցը համարվում է ակնհայտ անհիմն այն դեպքում, երբ նյութաիրավական հարաբերությունից բխող պարտականությունը չի տարածվում տվյալ պատասխանողի վրա, և վերջինս չի հանդիսանում վիճարկվող իրավահարաբերության պատշաճ սուբյեկտ: Օրենսդրական կարգավորումների և դատական պրակտիկայի համադրմամբ պարզ է դառնում, որ նման իրավիճակում դատարանը նախապատրաստական փուլում պարտավոր է քննարկել պատասխանողի փոխարինման հարցը, իսկ դրա անհնարինության դեպքում՝ հայցը ենթակա է մերժման որպես ակնհայտ անհիմն՝ դատական պաշտպանության անհնարինության պատճառով:

¹ Տե՛ս, Մեղրյան Ս. Գ., Պարզեցված ընթացակարգերը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում (գիտագործնական մեկնաբանություն): Եր., ԵՊՀ հրատ, 2019, 81 էջ:

² Տե՛ս, ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 1999 թ. Մարտի 27-ի թիվ 9 որոշումը «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 125-129 հոդվածներով նախատեսված արագացված դատաքննության ինստիտուտի կիրառման կարգի մասին»:

³ Տե՛ս, Шпак А. В., Бородейко Л. Д., Проблемы ускорения процедур рассмотрения дел в гражданском процессе Право и демократия : межвуз. сб. науч. трудов. - Минск : БГУ, 2012. - Вып. 23, էջ 50-52:

⁴ Տե՛ս, Гражданский Кодекс Российской Федерации (https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_5142/)

⁵ Տե՛ս, Зинковский М. А., Необоснованные иски и заявления как искусственные споры в гражданском процессе // Современное право. - 2017. - № 10. - էջ 83-86:

⁶ Տե՛ս, Юдин А. В., Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве / А. В. Юдин. - СПб. : Издательский дом С.-Петерб. гос. ун-та, Издательство юридического факультета С.-Петерб. гос. ун-та, 2005. - էջ 256-261:

⁷ Տե՛ս, Federal Rules of Civil Procedure (FRCP), Rule 12(b)(6). (https://www.law.cornell.edu/rules/frcp/rule_12/):

⁸ Տե՛ս, Bell Atlantic Corp. v. Twombly, 550 U.S. 544, 570 (2007). (<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/550/544/>)

⁹ Տե՛ս, Zivilprozessordnung (ZPO) [Civil Procedure Code of Germany], § 130, § 138, § 253)

¹⁰ Տե՛ս, Rosenberg L., Schwab K. H., Gottwald P. Zivilprozessrecht. 18. Auflage. - München: C.H. Beck, 2018. - § 65 (Die Schlüssigkeit der Klage und die Substantiierungspflicht). Code de procédure civile (France), Article 122 (Fins de non-recevoir).

¹¹ Տե՛ս, Code de procédure civile (France), Article 32-1 Guinchard S., Ferrand F., Chainais C. Procédure civile: Droit interne et droit de l'Union européenne. 35e éd. - Paris: Dalloz, 2020. - Chapitre: L'abus du droit d'agir en justice et les fins de non-recevoir.

¹² Տե՛ս, Guinchard S., Ferrand F., Chainais C. Procédure civile: Droit interne et droit de l'Union européenne. 35e éd. - Paris: Dalloz, 2020. - Chapitre: L'abus du droit d'agir en justice et les fins de non-recevoir. :

¹³ Ընդունվել է 09.02.2018 թ., ուժի մեջ է մտել 09.04.2018 թ.: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2018.03.05/16(1374) Հոդ.208:

¹⁴ Տե՛ս, թիվ ԿԴ-3/0936/02/18 քաղաքացիական գործով Կոտայքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 14.04.2026 թվականի վճիռը:

¹⁵ Տե՛ս, թիվ ՍԴ-2/0403/02/21 քաղաքացիական գործով Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը 29.08.2024 թվականի վճիռը:

¹⁶ Տե՛ս, թիվ ԵԴ-51819/02/22 քաղաքացիական գործով Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քաղաքացիական դատարանի 30.03.2026 թվականի վճիռը:

¹⁷ Ընդունվել է 06.12.2015 թ., ուժի մեջ է մտել 22.12.2015 թ.: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2015.12.21/ Հոդ. 1118:

¹⁸ Տե՛ս, թիվ ՍԴՈ-719 ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 28.11.2007 թվականի որոշումը: ՀՀՊՏ 2007.12.21/65.1:

¹⁹ Տե՛ս, թիվ ՍԴՈ-747 ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 04.04.2008 թվականի որոշումը: ՀՀՊՏ 2008.04.16/23(613) Հոդ.339:

²⁰ Տե՛ս, թիվ ՍԴՈ-906 ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 07.09.2010 թվականի որոշումը: ՀՀՊՏ 2010.09.15/44(778) Հոդ.1002:

²¹ Տե՛ս, Լը Քոմպտեն և մյուսներն ընդդեմ Բելիգիայի թիվ 6878/75 դիմումով ՄԻԵԴ 23.06.1981 թվականի որոշումը, պարբ. 47, Բենքինեմ ընդդեմ Նիդերլանդների, թիվ 8848/80 դիմումով ՄԻԵԴ 23.10.1985 թվականի որոշում, պարբ. 32:

²² Տե՛ս, Պետրոսյան Ռ. Գ., Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն- Գիրք Ա- Եր.: Լույս, 1999, էջ 95:

²³ Տե՛ս, նույն տեղում էջ 109:

²⁴ Տե՛ս, թիվ ԵԱԲԴ/1494/02/10 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 14.10.2011 թվականի որոշումը: ՀՀՊՏ 2012.01.23/4(878).1 Հոդ.56.9:

²⁵ Տե՛ս, թիվ ԵԴ-9153/02/23 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 14.02.2025 թվականի որոշումը:

²⁶ Տե՛ս, թիվ ԵԴ-2/37278/02/23 քաղաքացիական գործով Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քաղաքացիական դատարանի 11.07.2025 թվականի վճիռը:

²⁷ Տե՛ս, թիվ ԵԱԴԴ-4336/02/15 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 24.03.2021 թվականի որոշումը: Միասնական կայք 2021.06.14-2021.06.27 Պաշտոնական հրապարակման օրը 15.06.2021:

²⁸ Տե՛ս, թիվ ԳԴ/0702/02/23 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 06.12.2024 թվականի որոշումը:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. ՀՀ Սահմանադրություն (ընդունվել է 06.12.2015 թ., ուժի մեջ է մտել 22.12.2015 թ.): ՀՀՊՏ 2015.12.21/:

2. ՀՀ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք (ընդունվել է 09.02.2018 թ., ուժի մեջ է մտել 09.04.2018 թ.):

ՀՀՊՏ 2018.03.05/16(1374) Հոդ.208:

3. Մեղրյան Ս. Գ., Պարզեցված ընթացակարգերը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում (գիտագործնական մեկնաբանություն): Եր., ԵՊՀ հրատ, 2019:
4. Պետրոսյան Ռ. Գ., Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն- Գիրք Ա- Եր.: Լույս, 1999:
5. Гражданский Кодекс Российской Федерации (https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_5142/)
6. Зинковский М. А., Необоснованные иски и заявления как искусственные споры в гражданском процессе // Современное право. - 2017. - № 10:
7. Шпак А. В., Бородин Л. Д., Проблемы ускорения процедур рассмотрения дел в гражданском процессе, Право и демократия : межвуз. сб. науч. трудов. - Минск : БГУ, 2012. - Вып. 23:
8. Юдин А. В., Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве / А. В. Юдин. - СПб. : Издательский дом С.-Петерб. гос. ун-та, Издательство юридического факультета С.-Петерб. гос. ун-та, 2005:
9. Bell Atlantic Corp. v. Twombly, 550 U.S. 544, 570 (2007) (<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/550/544/>)
10. Code de procédure civile (France), Article 122 (Fins de non-recevoir). Code de procédure civile (France), Article 32-1
11. Federal Rules of Civil Procedure (FRCP), Rule 12(b)(6). (https://www.law.cornell.edu/rules/frcp/rule_12)
12. Guinchard S., Ferrand F., Chainais C. Procédure civile: Droit interne et droit de l'Union européenne. 35e éd. - Paris: Dalloz, 2020. - Chapitre: L'abus du droit d'agir en justice et les fins de non-recevoir:
13. Rosenberg L., Schwab K. H., Gottwald P. Zivilprozessrecht. 18. Auflage. - München: C.H. Beck, 2018. - § 65 (Die Schlüssigkeit der Klage und die Substantiierungspflicht)
14. Zivilprozessordnung (ZPO) [Civil Procedure Code of Germany], § 130, § 138, § 253.
15. Թիվ ՍԳՈ-719 ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 28.11.2007 թվականի որոշումը: ՀՀՊՏ 2007.12.21/65.1:
16. Թիվ ՍԳՈ-747 ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 04.04.2008 թվականի որոշումը: ՀՀՊՏ 2008.04.16/23(613) Հոդ.339:
17. Թիվ ՍԳՈ-906 ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 07.09.2010 թվականի որոշումը: ՀՀՊՏ 2010.09.15/44(778) Հոդ.1002:
18. Լր Քոմսպտեն և մյուսներն ընդդեմ Բելիգիայի թիվ 6878/75 դիմումով ՄԻԵԴ- 23.06.1981 թվականի որոշումը, պարբ. 47, Բենթհեմն ընդդեմ Նիդերլանդների, թիվ 8848/80 դիմումով ՄԻԵԴ- 23.10.1985 թվականի որոշում, պարբ. 32:
19. Թիվ ԵԱԴԴ/4336/02/15 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 24.03.2021 թվականի որոշումը:
20. Թիվ ԵԱԴԴ/1494/02/10 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 14.10.2011 թվականի որոշումը:
21. Թիվ ԵԴԴ/9153/02/23 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 14.02.2025 թվականի որոշումը:
22. Թիվ ԳԴ/0702/02/23 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 06.12.2024 թվականի որոշումը:
23. Թիվ ԿԴ3/0936/02/18 քաղաքացիական գործով Կոտայքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 14.04.2026 թվականի վճիռը:
24. Թիվ ՍԴ2/0403/02/21 քաղաքացիական գործով Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը 29.08.2024 թվականի վճիռը:
25. Թիվ ԵԴԴ/51819/02/22 քաղաքացիական գործով Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քաղաքացիական դատարանի 30.03.2026 թվականի վճիռը
26. Թիվ ԵԴԴ/37278/02/23 քաղաքացիական գործով Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քաղաքացիական դատարանի 11.07.2025 թվականի վճիռը:
27. ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 1999 թ. Մարտի 27-ի թիվ 9 որոշումը «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 125-129 հոդվածներով նախատեսված արագացված դատաքննության ինստիտուտի կիրառման կարգի մասին»:

References

1. The Constitution of the Republic of Armenia (adopted on 06.12.2015, entered into force on 22.12.2015). Official Gazette of the RA (HPTo) 2015.12.21/.
2. Civil Procedure Code of the Republic of Armenia (adopted on 09.02.2018, entered into force on 09.04.2018). Official Gazette of the RA (HPTo) 2018.03.05/16(1374) Art. 208.
3. Meghryan S. G., Simplified Procedures in the Civil Procedure Code of the Republic of Armenia (Scientific-Practical Commentary). Yer.: YSU Publishing House, 2019.
4. Petrosyan R. G., Civil Procedure of the Republic of Armenia - Book A - Yer.: Luys, 1999.
5. Civil Code of the Russian Federation (https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_5142/).
6. Zinkovskiy M. A., Unfounded Lawsuits and Statements as Artificial Disputes in Civil Proceedings // Sovremennoe Pravo [Modern Law]. - 2017. - No. 10.
7. Shpak A. V., Borodko L. D., Problems of Accelerating Case Review Procedures in Civil Proceedings, Pravo i

- Demokratiya [Law and Democracy]: Interuniversity Collection of Scientific Works. - Minsk: BSU, 2012. - Issue 23.
8. Yudin A. V., Abuse of Procedural Rights in Civil Proceedings / A. V. Yudin. - St. Petersburg: Publishing House of St. Petersburg State University, Publishing House of the Faculty of Law of St. Petersburg State University, 2005.
9. Bell Atlantic Corp. v. Twombly, 550 U.S. 544, 570 (2007) (<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/550/544/>)
10. Code de procédure civile (France), Article 122 (Fins de non-recevoir). Code de procédure civile (France), Article 32-1.
11. Federal Rules of Civil Procedure (FRCP), Rule 12(b)(6). (https://www.law.cornell.edu/rules/frcp/rule_12).
12. Guinchard S., Ferrand F., Chainais C. Procédure civile: Droit interne et droit de l'Union européenne. 35e éd. — Paris: Dalloz, 2020. - Chapitre: L'abus du droit d'agir en justice et les fins de non-recevoir.
13. Rosenberg L., Schwab K. H., Gottwald P. Zivilprozessrecht. 18. Auflage. - München: C.H. Beck, 2018. - § 65 (Die Schlüssigkeit der Klage und die Substantiierungspflicht).
14. Zivilprozessordnung (ZPO) [Civil Procedure Code of Germany], § 130, § 138, § 253.
15. Decision No. SDO-719 of the Constitutional Court of the Republic of Armenia dated 28.11.2007. Official Gazette of the RA (HPTo) 2007.12.21/65.1.
16. Decision No. SDO-747 of the Constitutional Court of the Republic of Armenia dated 04.04.2008. Official Gazette of the RA (HPTo) 2008.04.16/23(613) Art. 339.
17. Decision No. SDO-906 of the Constitutional Court of the Republic of Armenia dated 07.09.2010. Official Gazette of the RA (HPTo) 2010.09.15/44(778) Art. 1002.
18. Le Compte and Others v. Belgium, Application No. 6878/75, ECtHR Judgment of 23.06.1981, para. 47; Benthem v. the Netherlands, Application No. 8848/80, ECtHR Judgment of 23.10.1985, para. 32.
19. Decision of the Court of Cassation of the RA dated 24.03.2021 in civil case No. EADD/4336/02/15.
20. Decision of the Court of Cassation of the RA dated 14.10.2011 in civil case No. EAQD/1494/02/10.
21. Decision of the Civil Court of Appeal of the RA dated 14.02.2025 in civil case No. ShD/9153/02/23.
22. Decision of the Civil Court of Appeal of the RA dated 06.12.2024 in civil case No. GD/0702/02/23.
23. Judgment of the Court of First Instance of General Jurisdiction of Kotayk Marz dated 14.04.2026 in civil case No. KD3/0936/02/18.
24. Judgment of the Court of First Instance of General Jurisdiction of Syunik Marz dated 29.08.2024 in civil case No. SD2/0403/02/21.
25. Judgment of the Civil Court of First Instance of General Jurisdiction of Yerevan City dated 30.03.2026 in civil case No. ED/51819/02/22.
26. Judgment of the Civil Court of First Instance of General Jurisdiction of Yerevan City dated 11.07.2025 in civil case No. ED2/37278/02/23.
27. Decision No. 9 of the Council of Chairmen of Courts of the RA dated March 27, 1999 “On the Procedure for Applying the Institute of Accelerated Trial Provided by Articles 125-129 of the Civil Procedure Code of the Republic of Armenia”.

Էդվարդ Մովսիսյան

Ведущий специалист отдела договорно-правового и
правового обслуживания страховой деятельности

Юридического департамента СЗАО «ЛИГО ИНШУРАНС»

Магистрант юридического факультета Ереванского государственного университета

Грайр Агавелян

Юрист адвокатско-бухгалтерской компании «ВИРТУС»

Слушатель Академии адвокатов Республики Армения

РЕЗЮМЕ

*Очевидно необоснованный иск как основание для применения
ускоренного судебного разбирательства*

Статья посвящена исследованию института явно необоснованного иска как правового основания для применения ускоренного судебного разбирательства. Анализируются понятие явно необоснованного иска, его характерные признаки и процессуальные критерии применения. Обсуждаются пределы дискреционных полномочий суда, вопросы обеспечения процессуальных прав сторон и влияние применения ускоренного судебного разбирательства на принцип справедливого судебного разбирательства. В статье проводится сравнитель-

ный анализ теоретических и практических подходов, на основе которых формулируются соответствующие выводы.

Ключевые слова: явно необоснованный иск, ускоренное судебное разбирательство, справедливое судебное разбирательство, достаточность фактического основания, явно неправомерное требование, злоупотребление процессуальными правами, эффективность правосудия, сравнительное процессуальное право, основания для отказа.

Edvard Movsisyan

Leading Specialist at the Contractual, Legal and Insurance
Activities Legal Support Division of the Legal Department,
“LIGO INSURANCE” CJSC Master’s Degree Student,
Faculty of Law, Yerevan State University

Hrayr Aghavelyan

Lawyer at “VIRTUS” Law and Accounting group
Student at the Academy of Advocates of the Republic of Armenia

SUMMARY

Manifestly unfounded lawsuit as a ground for accelerated proceedings

The article is devoted to the study of the institute of a manifestly ill-founded claim as a legal ground for applying an accelerated trial. The concept of a manifestly ill-founded claim, its characteristic features, and the procedural criteria for its application are analyzed. The boundaries of the court’s discretionary powers, the issues of ensuring the procedural rights of the parties, and the impact of the application of an accelerated trial on the principle of a fair trial are discussed. The article conducts comparative analyses of theoretical and practical approaches, on the basis of which appropriate conclusions are formulated.

Key words: manifestly ill-founded claim, accelerated trial, fair trial, sufficiency of factual basis, manifestly unlawful claim, abuse of procedural rights, efficiency of justice, comparative procedural law, grounds for dismissal.

Բնագիրը ներկայացվել է 06.03.2026թ.
Ընդունվել է տպագրության 11.08.26թ.